

Januš Golec:

Materine solze in očetova prošnja.

Ravno pred božičnimi prazniki so izpustili iz ječe Makovega Toneta iz Ravnice. Dve leti je presedel radi krvavega zločina. Če pride takole s človeško krvjo omadeževano seme pred najbolj prisrčnimi prazniki v pošteno faro, ljudje niso prav nič veseli take vrnitve. Brez prikrivanja ter javno so si dajali duška nevolji, češ: Obesili bi ga naj bili. Saj ne bo dal ljubega miru. Že prej je bil nebodigatreba, v ječi se gotovo ni poboljšal! — Komaj so sosedi naše župnije pozabili na krvavi madež, jih bo kmalu zopet več svežih izpod razbojniške roke mladega Maka. Njegova dobra mati si je izjokala radi sinovih hudobij oči in življenje. Oče mu je postal samotar ter čudak, ki beži ter se zaklepa pred svetom radi neizbrisne sramote, katero mu je nakopal sin ničvrednež!

Take in enake so letele od vseh strani na Makovega Toneta, kakor hitro se je prikazal po izpustitvi v rojstni vaši in ko še ni niti prijel za kljuko očetove hiše.

Oče je segel edincu s solzami v očeh v roko brez običajne dobrodošlice in brez izpraševanja, kako se ti je godilo in kedaj si se vrnil.

Stara teta Urša, ki je gospodinjala pri Makovih po prerani smrti gospodinje, je položila na mizo krog sklede po Tonetovi vrnitvi mesto dveh — tri žlice. Zajemali so molče, kakor bi se bali eden drugega. Oče in teta sta imela zajokane oči. Sin ni znal: ali jokata iz radosti radi vrnitve edinca, ali iz strahu, da se je še sploh drznil pod domači krov.

Golze ter molk starih sta grizla mladega in ga silila, naj se izpove očetu ter teti, da bo za bodočnost — povsem drugačen ter boljši. Na drugi strani mu je zopet zapirala odkrito prvo besedo trma, da bi moral ravno on še ustmeno beračiti za sprejem v domačo družbo, ko je storil ter opravil to pismo ter na dolgo pred vrnitvijo.

Priprava na bajnolepi Božič je bila pri Makovih molčeča, žalostna in vsak od treh je pričakoval, da se mora preokreniti na drugo stran, sicer bodo morali pobegniti od hiše eden za drugim. Jedli so molče, molili vsak zase

in opravljali običajna zimska dela pri hiši, ne da bi kedo zaukazoval ali povpraševal.

V neznosni tišini in v pričakovanju neizogibne izrednosti je prikimal tudi za Makove božični večer.

Stari je prinesel izpod podstrešja lesene, stare in zaprašene jaslice. Sin je imel brž pri roki perutnico, otepal prah in pripravljaj jelovo ter bršljinovo zelenjad za kot, kamor sta naslonila na žreblje z očetom osnaženi, z zelenjem prepleteni in s svečkami oživiljeni Betlehem.

Sin je navezoval na jelkine vejice jabolka ter orehe, stari je čepel sključeno za pečjo, žulil med zobmi čuka in se čudil, kako hiti sinu izpod rok napravljaj jaslic, saj je prebil dve leti med razbojniki v ječi, kjer se najbrž ne ukvarjajo s pripravljajem domačega oltarja za najsvetejšo noč.

Sinovo neprisiljeno, brhko in nežno sukanje krog Betlehema je usililo žalostnemu očetu prepričanje: Odvedli so ga od doma kot razbojnika, poslali in vrnilo so mi ga — krščanskega človeka.

Tone je skočil s klopi v kotu. Bil je gotov in je pregledoval opremo domačega oltarja, ko je prinesla teta večerjo na mizo. Oče se je na glas pokrižal, molil naprej, sin in teta sta odgovarjala, opravili so skupno predjedno ter večerno molitev in sicer prvič po Tonetovi vrnitvi na sv. noč.

Po rožnem vencu so vsi trije vstali, sedli za mizo in pričakovali, da mora priti nekaj baš to noč, kar jih bo strnilo v družino.

Stari je gladil ter božal dolgo edinca z očetovskimi pogledi, predno se mu je odtalil led krog srca toliko, da je spregovoril:

»Tone, jaslice — Betlehem — oltar imamo v kotu. Pripravili smo bivališče nebeškemu Detetu na zunaj pod našim krovom; posteljimo še naša srca, da bo proslavljen Bog na višavah in bo mir v naši hiši!«

Oče bi bil gotovo nadaljeval prisrčno in ganljivo pričetni svetonočni nagovor, da se ni oglasil farni zvon z vabilom k polnočnici.

Nobeden ni rekel:

»Vstanimo od mize, preoblecimo se in odpravimo se k polnočnici!«

Nek notrajni klic je dvignil trojico. V najkrajšem času sta bila sin in teta zbrana krog očeta, ki je prižigal veliko svetilko.

Gospodar je svetil naprej, za njim sta škripala po zmrzlem snegu teta ter sin. Vsem je bilo praznično krog srca. Makova družina je stopala skupno po tolikih letih k polnočnici. Že bolj proti fari so srečavali sosede, znance, prijatelje, ki so se jim umikali z gazi iz začudenja ter bojazni, kaj bode prinesla sveta noč, ker je zopet doma Makov zločinec in se upa celo v cerkev med poštene ter miroljubne sofarane!

Celotna natlačena cerkev je bila pod najmučnejšim vtisom vrnitve od pamtveka edinega Kajna na Ravnici. In š. toliko drzen je bil tolovaj, da se je upal s svojim dobrim očetom v drugo klop pred velikim oltarjem, kjer ga je lahko gledalo staro in mlado ter se zgražalo nad smelostjo zločinskega drzneža!

Ravničani so drezali s komolci eden drugega, Ravničanke so kazale v ogorčenosti proti Makovemu sedežu, nedorasla deca je stala pred uganko: Kedo je občo pozornost vzbujajoči tujec poleg Makovega strica?

Na obnašanju cele cerkve je bilo videti, da vrnitev Makovega Toneta med prave kristjane in sofarane svetonočne pobožnosti ni povzdignila, ampak jo je zmedla, zameglila in nekateri so bili celo sami pri sebi mnenja, da bi ne bili pri polnočnici, če bi bili znali vnaprej, da jo bo onečastil s svojim obiskom komaj iz težke ječe se vrnuli tolovaj!

Makova tetka je ihtela na glas, ko je pregledala položaj in hudovanje, ki je letelo tudi na njo od vseh strani. Oče in sin sta klečala v klopi, sklepala roke v molitvi, ne oziraje se na levo in ne na desno. Njune oči so bile uprte v Onega v beli hostiji na glavnem oltarju, ki je imel celo za razbojnika oblubo raja!

Po polnočnici se je oglasil organist s kora z običajnimi, vedno novimi ter prisrčnimi božičnimi. Narod je zapel iz polnih gri s spremljevanjem orgel in je nekako pozabil, da je bil izmeček človeštva — Makov Tone — pri celi polnočnici.

Ljudje so prepevali, Maka sta se izmotala iz klopi. Sin se je ril skozi množico klečeče in prepevajoče dece za očetom v zakristijo, kjer je bil pravkar odložil g. župnik mašna oblačila. Obehi Makov ni bilo dolgo na spregled. S pesmijo omiljene Ravničane je zagrabila ponovna nevolja, kako se drzne Makova propalica na sveto noč pred dušnega pastirja!

Po razhodu izpred cerkve so govorile moške ter ženske Ravnice, da so doživeli nekaj, kar še doslej nikdar. Makov Antonuh se je vrnil iz ječe in naravnost v domačo župno cerkev, kjer je ogledoval pri polnočnici monštranco, da jo pri prvi priložnosti oropa ter onečasti Najsvetejše!

Makova vrnitev je omadeževala na Ravnici sv. noč. Ravničani so legli z ogorčenostjo nad tolovajsko drznostjo k počitku.

Oni, ki so se vrnili od božičnih zornic, so zatrjevali polnočničarjem, da so prejeli vsi trije Maki med zorno sveto mašo obhajilo!

Pri Makovih so govorili na Božič pri kosilu oče, sin ter teta na glas, veliko ter prvič po Tonetovi vrnitvi.

Po obedu je odvedla teta nečaka v svojo kamro. Zvedel je iz ust dobre ženke, da se ima zahvaliti za vredno božično sv. obhajilo solzam njegove pokojne matere, ki je verovala v sinovo popoljšanje na Marijino priprošnjo na smrtni postelji.

Tetinemu zagotovilo o v oblake prodirajoči moči materinih solz je dodal Tone pripombo, da ga je potegnila k spovednici in obhajilni mizi poleg materinih solz še tudi očetova prošnja med polnočnico, katero je šepetal solznih oči z besedami:

»Kralj nebeške slave in miru na zemlji, dodeli mojemu edincu srečni mir ter odpuščanje, da Te bo slavil in se zveličal!«

Makov Tone ni krenil od polnočnice in obhajilne mize nazaj med zločince. Vsako nedeljo ter praznik je klečal poleg očeta v drugi klopi pred glavnim oltarjem in je postal v očetovem spremstvu vzgleden član Apostolstva mož.

Zavedal se je, da je vsled enkrat v naglici ter jezi zagrešenega zločina za zmiraj izobčen iz družbe sosedov, prijateljev in znancev. Držal se je strogo d. a. Bil je očetu v podporo in mu je lajšal z resničnim popoljšanjem starostne bridkosti. Stara ter sključena teta mu je nadomeščala mater. Obiskoval ga je mesečno njegov edini prijatelj — Gospod v podobi kruha, ki ima nepopisno veselje nad grešnikom, kateri se drži poti pokore ter resnega popoljšanja.

*

Januš Golec:

Korajža na smrtni postelji.

Stari Sukovi Jeri v Drenovcah je že silila duša na jezik, ko je poklicala svojega edinca Andreja k sebi in mu velela:

»Dreča, stopi k Bobekovemu stricu, da se odpravita po sosečki v ogled in bom videla pred svojo smrtjo novo gospodinjjo.«

Sin je še vsikdar posluhnil mater. Odklepetal je k Bobeku, da bi poskusila srečo z ženitvo in pripeljala smrtno bolni materi snaho, da jo vidi in blagoslovi novi par pred odhodom na večni obračun.

Bobekov stric je premeril nečaka od pet do glave in menil:

»Malo pozno te poriva mati v zakon. Imaš čist grunt, krepek in zdrav si, za fanta si že preveč v letih, vendar poskusiva, da bo stara škrtlja Jera lažje umrla.«

Po pregledu ženitvene bojne poljane sta skušala snubca prebiti fronto sosednih nevest, a sta bila odbita. Bi bilo šlo tam in tam, pa kaj, ko se otresajo dekleta starikavega fanta radi obrekljivosti nevošljivk veliko bolj nego postaranega vdovca s celo kopico otrok.

Sukovi Jeri v Drenovcah je pobegnila duša iz telesa, predno je pripeljal na dom Andrej gospodinjjo. Našla sta jo s stricem daleč preko mej domače župnije. Kot najstarejša hči številne rodbine je bila takoj pri volji, da bode fan. Andreju Suku žena ter gospodinjja, dokler ju ne loči smrt.

Ko je bil Suk na oklicih z nevesto iz tuje župnije, se je kesala marsikatera Drenovčanka, da ni bolj silil v njo, ker grunt brez pare dolga in sodedičev je vaba, ki pretehta priletnost ženina. Takega mnenja je bila Škorčeva Cila iz daljnih Gornjih Laz in se je oklenila Suka, kakor hitro je razodel stric Bobek, da želi gruntarski ženin nevesto iz revnejše rodbine.

Cila je priklepala na nezadolženo Sukovino brez prave bale, imanja v blagu in suhem denarju. Škorčev Valent je obljubil najstarejši neke stotake enkrat po predaji posesti. Niso napravili nobenega pisma. Andrej je bil vesel, da je dobil ženo in se niti prav zavedal ni, da je prinesla pravzaprav k hiši samo zdravje in pridne roke.

Kmalu po bolj skromni gostiji je poznala krepka in ne baš mlada Cila položaj na Sukovini. Zнала je, da ji bo treba prijeti za vse štiri vogle pri hiši, sicer bo Dreča v svoji dobroti ter šlevavosti izpustil enega in bajta bo na tleh.

Dreča je tudi uvidel, da materina smrt in njegova lenitev domačih razmer nista zboljšali, zanj celo — poslabšali!

Andrej Suk je bil kot edini sin hlapec pri hiši in se ni dokopal do samostojnosti niti v zakonskem stanu.

Pri Sukovih je obveljalo od pamtikeva to, kar so sklenile ženske in radi tega tudi dobri Andrej niti tožil ni, da bi ne bilo prav, če vrši Cila posle gospodarja in gospodinje.

Kdor je imel kak opravke na Sukovini, ni povprašal po gospodarju, pač pa po Cili. Pridno delala in garala sta oba Suka. Odločeval je pri dnevni opravkih, pri prodaji in nakupu samo eden. Oba sta šla na sejem. Dreča je sicer vlekel kravji ali telečji rep za konopec spredaj; Cila je poganjala zadaj, pač pa barantala in vtačnila izkupiček v nedrije.

Kako zgleda papirnat ter kovan denar, Suk najbrž ni znal. Pri popolni Cilini gospodarstvenosti se ni smel pritoževati, da bi trpel pomanjkanje, ali bi hodil razklopetan pri nogah in glede obleke. Bil je celo oče štirim krepkim ter dobro vzgojenim sinovom. Kaj in kako bo z njimi za bodočnost, je znala Cila — on ne!

Gospodinje, ki so se ubijale z zapravljivimi možmi, so gledale z zavistjo v Sukovo Cilo, saj je bila kraljica na svojem imanju.

V nekaj letih so si opomogli pri Sukovih toliko, da so jih prištevali med najkrepkejše posestnike v fari, ki so obetali tudi za prihodnost le najboljše.

Ze res, da je veljal Dreča v župniji kot svarilen vzgled mevžavosti pri samozavestnih možeh; a kaj ta očitek, da je le bilo vsega dovolj pri hiši!

Suk se ni nikdar pritoževal, da bi mu bilo hudo pod ženino peto. Za govorice drugih se ni zmenil in je mirno hlapčeval v blagor svojemu imetku, dokler se ni pri odraslih sinovih postaral in so mu onemogle telesne moči.

Še vedno krepka Cila je videla, kako pripogibajo leta Andreja vedno bolj k tlom in kar preko zime ga bo napodil kak prehlad v krtovo domačijo.

V očigled kopnenju moža se je postavila premetena ženska pred vprašanje:

Kaj in kako bo z njo po moževi smrti? Priženila se je k Sukovim brez premoženja in brez pisma sosesi. Če objame danes ali jutri Andreja majka smrt, bosta čla na Sukovini premoženje ter posest na dvoje. Naj se kateri od sinov oženi? Mlade bi, ne strpela na domu, rajši pobegne.

Take in enake misli so silile Cili v ospredje z vso silo pri celotnem njenem delovanju, ko je dobrega Andreja nekega jutra stresla zima, da ni več mogel s postelje in je bilo videti, da ne bo več čul kukavice.

Tudi za slučaj moževe smrti je hotela imeti Cila črno na belem, da je njeno vse in ona bo odročila, kateri sin bo gospodar in koliko bo izplačel iz posesti ostalim trem.

Brez nadaljnih posvetovanj ter govoričenja je oznanila opasno krehajočemu možu, da je naročila za ta in ta dan gospoda od fare in notarja iz trga. Vesten človek mora imeti čiste račune z Bogom in naslednikom!

Bolni Andrej je bil brez vsakega ugovora zadovoljen z ukrepi žene. V navzočnosti cele družine in sosedov je prejel zakramente za umirajoče.

Po odhodu duhovnika je že bil pri roki g. notar s pričama, da zaupa papirju zadnjo gospodarjevo voljo.

Cila je narekovala notarju, da bo sestavil tako pismo, da bo odslej ona s pristankom moža in sinov tudi v zemljiški knjigi, kar je bila že itak desetletja v istini in pred vsemi, kateri so poznali Suko.

Andrej še naj s svojo besedo sporoči vsakemu sinu nekaj, kar mu bo svet spomin na očeta skozi življenje. Saj posedla srebrno uro z verižico in s težkimi tolarji, praznično obleko, nov klobuk in dobre škornje.

Kar sama se je lotila spominske ter postranske oporoče s pozivom:

»Andrej, sedaj pa le povej v pričo g. notarja ter sosedov Pšeničnika in Lužarja, kaj naj spominja sinove na tebe, predno prejme eden po zasluženju od mene posest, ostali pa izplačilo v gotovini!«

Ze prvo moževo sporočilo poslednje volje, naj bo ura Drečjekova, ki je naj-